

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

Наука і сучасність

Збірник наукових праць

Том 53

*Педагогіка
Філологія*

КИЇВ – 2006

УДК – 001
ББК – 70

Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Том 53. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – 256 с.

Збірник наукових праць затверджений постановою Президії ВАК України (Бюлетень № 5 за 1999 рік; Перелік № 2 Додатку до постанови президії ВАК України від 8 вересня 1999 р. № 01-05-9) як наукове видання щодо публікацій основного змісту дисертаційних досліджень за спеціальностями педагогічних та філологічних наук.

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 1101, від діяльності у видавничій справі: видавча діяльність, виготовлення видавничої продукції, засновник Міністерство освіти і науки України, дата видачі – 29.10.2002 р.

ISBN 966-584-319-6

Редакційна колегія:

Шалій М. І.	– дійсний член АПН України, доктор фізико-математичних наук, професор (<i>голова</i>),
Дмитренко П. В.	– кандидат педагогічних наук, професор (<i>заступник голови</i>),
Артемова Л. В.	– доктор педагогічних наук, професор;
Бріцин М. А.	– доктор філологічних наук, професор;
Гуляк А. Б.	– доктор філологічних наук, професор;
Іванова Л. П.	– доктор філологічних наук, професор;
Капська А. Й.	– доктор педагогічних наук, професор;
Коршак Є. В.	– кандидат педагогічних наук, професор;
Мацько Л. І.	– дійсний член АПН України, доктор філологічних наук, професор;
Нікітіна Ф. О.	– доктор філологічних наук, професор;
Романовська Ю. Ю.	– кандидат філологічних наук, професор;
Сидоренко В. К.	– член-кореспондент АПН України, доктор педагогічних наук, професор;
Шпак О. Т.	– доктор педагогічних наук, професор;
Ярошенко О. Г.	– доктор педагогічних наук, професор;
Ковчина І. М.	– кандидат педагогічних наук, доцент (<i>відповідальний секретар</i>);
Скоробагатько Н. М.	– кандидат філологічних наук, доцент (<i>відповідальний секретар</i>).

ISBN 966-584-319-6

*Рекомендовано до друку Вченою радою
НПУ імені М. П. Драгоманова*

© Автори статей, 2006
© Редакційна колегія, 2006
© Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, 2006
© Логос, 2006

Карпюк І. Ю.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ОРІЄНТОВАНА НА ЦІННІСНИЙ ПРІОРИТЕТ ЗДОРОВ'Я ДИДАКТИЧНА СИСТЕМА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТА

Яскравою ілюстрацією соціальних проблем суспільства є рівень здоров'я і тривалості життя людини, що значною мірою визначається способом життя та його рівнем. Потреба у здоров'ї є базовою і дифіцитарною потребою кожного живого організму, і людини зокрема, без задоволення якої неможлива самоактуалізація особистості: хворі люди не в змозі думати і діяти не відволікаючись на свій стан здоров'я і пов'язані з ним проблеми [1].

Проведені в Україні медичні, педагогічні та соціологічні дослідження про середню тривалість життя людини, рівень здоров'я працездатного населення, кількість здорових серед новонароджених, зростання захворюваності серед-учнів і студентів за період навчання дають песимістичні прогнози на недалеке майбутнє [2].

Зростаючі об'єктивні вимоги до адаптаційних можливостей людського організму зумовлюють його виснаження [3]. Отже, йдеться не лише про необхідність поліпшення адаптації особистості до змін умов життя та підвищення резистентності організму до постійного ускладнення ситуації існування, але і про елементарне виживання людини у сучасному світі [4].

Це актуалізує проблему формування, збереження, зміцнення здоров'я людини. Фізичне виховання у вищому навчальному закладі – один із небагатьох особистісно-орієнтованих предметів, на відміну від професійно – орієнтованих інших. Особливість цієї дисципліни полягає в об'єднанні дихотомії психічного та фізичного, хоча об'єктивно вона спрямована на біологічну сферу людини. Звідси специфіка завдань даної дисципліни, серед яких збереження і зміцнення здоров'я студентів та розвиток функціональних можливостей організму [5].

Система вузівської освіти в Україні орієнтована на інтелектуалізацію та ідентифікацію навчального процесу, сприяла стійкій тенденції погіршення стану здоров'я студентів.

Інформаційна перевантаженість, психоемоційна напруженість навчального процесу, його нерациональність, з

гігієнічної точки зору, організація, недостатня увага до індивідуальних можливостей студентів призводить до витрати студентами здоров'я.

Роль викладача фізичного виховання у вирішенні проблем збереження, зміцнення і формування здоров'я молодих людей за таких умов безперечно підвищується.

Теорія і практика фізичної культури накопичила значний потенціал у розробленні засобів, методів, форм навчання, виховання і розвитку здорової особистості. Між тим домінуюча в масовій освітній практиці настанова на розвиток у молоді фізичних якостей, формування рухових навичок, невідповідність пропонованих дидактичних інновацій умовам, а також особливостям і можливостям студентів призводять до повної або часткової відмови педагога від застосування сучасних технологій навчання.

Аналіз навчальних програм фізичного виховання для вищих навчальних закладів свідчить про те, що вони в цілому орієнтовані на вирішення фізичного вдосконалення студентів [6, 7]. Водночас низький рівень рухової активності, невідповідність рівня фізичної підготовленості студентів вимогам контрольних нормативів з фізичного виховання, значні недоліки у створенні певних педагогічних умов управління, які не враховують специфіки навчання та майбутньої професійної діяльності, гальмують процес формування здорового способу життя [8, 9, 10].

Все це визначає сучасний характер навчання як такий, що потребує великих витрат здоров'я. Можна з упевненістю стверджувати, що виникла нагальна потреба розвитку дидактичної системи педагога фізичного виховання, орієнтованої на оздоровлення студентів.

Останнім часом особлива увага приділяється питанням модернізації фізкультурної освіти у вузі, пошуку нових ідей, підходів до змістовної сторони навчально-виховного процесу. Разом з тим у педагогіці, теорії і практиці фізичної культури залишається невирішеною проблема обґрунтування дидактичної системи викладача фізичної культури, орієнтованої на ціннісний пріоритет здоров'я.

Мета роботи. Теоретико-методологічне обґрунтування основи, сутності, структурних компонентів, функцій дидактичної системи педагога фізичного виховання, спрямованої на збереження, зміцнення і формування здоров'я студентів.

При проведенні досліджень застосовувались методи аналізу і узагальнення інформаційних джерел, аналізу матеріалів анкетного

опитування, інтерв'ю і бесід з викладачами вузів України (56 чол.), які проводять заняття зі студентами спеціальної медичної групи.

У практиці сучасного вузу окремими викладачами практикуються спроби створення власних дидактичних систем, в яких акумулюється педагогічний досвід оздоровлення студентів.

Аналіз емпіричного матеріалу показав, що 59% викладачів вибудовують свою дидактичну систему на основі застосування елементів різних технологій навчання, 29% респондентів модифікують відомі технології навчання і їх фрагменти. В результаті дослідження виявлено, що 7,5% викладачів точно виконують рекомендації, алгоритми діяльності, вказівки, висвітлені в науково-методичній літературі, 4,5% опитаних заявили свої дидактичні системи як авторські.

Стихійний, науково необґрунтований характер створених дидактичних систем, прагнення удосконалювати систему роботи викладача за допомогою впровадження в практику нових освітніх технологій, нав'язування методів, прийомів і форм навчання студентів без урахування професіональних потреб і умов індивідуальних особливостей і можливостей педагога і студентів є неефективним [11]. Разом з тим викладачам фізичного виховання важко визначитись, на яких ідеях і принципах будується їх дидактична система. При описуванні дидактичної системи основна увага практиків приділяється розкриттю методів і прийомів навчальної діяльності.

Педагогічна практика свідчить, що викладачі фізичної культури не завжди можуть осмислити, побудувати й узагальнити власну дидактичну систему, їм важко сформулювати мету, розкрити протиріччя, на розв'язання якого спрямований творчий пошук, виділити новизну і практичну значимість дидактичної системи, оцінити результати своєї роботи.

Таким чином, є протиріччя між тенденцією в прагненні викладачів створити дидактичну систему і їх непідготовленістю до цієї діяльності.

Вирішення цього питання можливе на основі реалізації на практиці принципу ціннісного пріоритету здоров'я, який передбачає цільову орієнтацію педагога на здоров'я як на базисну цінність і основний результат діяльності; спрямованість змісту й організації освітнього процесу на формування у студентів потреби у веденні здорового способу життя.

Наслідкування принципу ціннісного пріоритету здоров'я дає можливість викладачу вирішувати триєдине завдання формування, зміцнення і збереження здоров'я студентів.

Перше завдання – формування здоров'я (культури здоров'я), тобто створення уявлень, суб'єктивних ставлень, оволодіння засобами, методами, необхідними для збереження, з необхідності відновлення і зміцнення студентами власного здоров'я – вирішується через зміст навчального матеріалу, який розкриває сутність основних компонентів здоров'я і здорового способу життя, через організацію взаємодії учасників педагогічного процесу, у ході якого визначаються цінності, ідеали здоров'я і способи його досягнення.

Друге завдання – зміцнення і відновлення здоров'я студентів у вузі. Вирішення цього завдання в навчальному процесі передбачає застосування засобів і способів, спрямованих на покращення адаптації студентів до стресогенних факторів процесу навчання. Значний потенціал зміцнення здоров'я закладений в раціональній організації навчального процесу, послідовному і дозованому збільшенню фізичного навантаження залежно від індивідуальних особливостей кожного студента.

Для вирішення третього завдання – збереження здоров'я студентів – діяльність викладача повинна бути спрямована на підтримання внутрішнього середовища організму, фізичної працездатності студентів на заняттях, дотримання при організації навчання гігієнічних норм і вимог до спортивного обладнання, повітряно-теплового режиму, освітлення, санітарного стану приміщень, використання засобів навчання, урахування індивідуально-типологічних особливостей студентів.

Таким чином, принцип ціннісного пріоритету здоров'я, який узгоджується з принципами і підходами сучасної дидактики [12, 13, 14], якісно змінює зміст сучасної дидактичної концепції викладача фізичного виховання. Реалізація цього принципу дозволяє забезпечити відповідність змісту і обсягу навчального матеріалу, методів і форм навчально - пізнавальної діяльності індивідуальним, статевим, віковим особливостям студентів, зберігає їх розумову і фізичну працездатність, сприяє фізичному, психічному і моральному здоров'ю [15].

Аналіз категоріального ряду "система", "педагогічна система", "дидактична система" дав підставу трактувати орієнтовану на здоров'я дидактичну концепцію викладання фізичної культури як упорядковану сукупність цілей, змісту, способів і результатів взаємозв'язаної діяльності

педагогів і студентів, спрямовану на навчання і виховання студентів і сприяння їх здоров'ю.

Цільовий (системоутворюючий) компонент даної концепції включає світогляд педагога, цільові характеристики освітніх технологій формування здоров'я, які він використовує в практичній діяльності.

У відповідності до цільового компонента вибудовуються інші компоненти орієнтованої на здоров'я дидактичної системи: змістовний (сукупність психолого-педагогічних, навчально-предметних, гігієнічних, фізіологічних знань і педагогічних умінь); операціональний (система методів, прийомів, технологій, якими володіє педагог) і результативний.

Якісну характеристику дидактичної концепції викладача як суттєвої умови системного саморозвитку розкриває її функціональний аспект, який визначається взаємодією певних функцій.

Аксіологічна функція виконує роль ціннісних координат в структурі дидактичної системи і відображає базову позицію викладача, основою якої є його методологічна культура. Спрямованість цільових установок педагога на цінність у вивченні і зміцненні здоров'я студентів визначається позиціями сучасного наукового знання про людину, що розглядає молоду людину як соціоприродну істоту, яка поєднує біологічну, соціально-психологічну і соціокультурну сторони його життя.

Гносеологічна функція полягає в цілеспрямованому пошуку, відборі, вивченні і систематизації педагогом орієнтованих на здоров'я знань і передового досвіду, необхідних йому для створення і розвитку дидактичної системи; в осмисленні отриманої інформації, включенні її в професійну діяльність, передбаченні пізнання педагогом самого себе, своїх потреб, ціннісних установок, орієнтирів можливостей, рівня професійної майстерності.

Прогностична функція проявляється в отриманні педагогом випереджувальної інформації про характер розвитку його дидактичної системи. Це дозволяє не тільки передбачити можливі зміни в організації і вмісті компонентів і системи в цілому, але і своєчасно вносити необхідні корективи в розвиток дидактичної системи від репродуктивного рівня побудови на основі відтворення відомих методів, прийомів, технологій навчання, застосування і модифікацій окремих елементів технології до її теоретичного осмислення, узагальнення і впровадження в практику. Розвиток дидактичної системи викладача не може прогнозуватися

ізолювано від факторів і умов зовнішнього середовища, соціального замовлення на забезпечення здоров'я молодих людей.

Інструментальна функція проявляється в реалізації технологічного компонента системи в умовах професійно-педагогічної діяльності і спрямована на досягнення цілей освітнього процесу у відповідності до провідних ідей навчання, виховання і розвитку молоді. Функція здійснюється при допомозі засобів, методів, форм і технологій навчання, які є в арсеналі педагога. Успішність її реалізації залежить, перш за все, від психологічної готовності педагога до проектування і розвитку своєї системи, визначається теоретичною і практичною підготовленістю викладача в умовах рефлексивно-розвиваючого середовища реальної дійсності. Технологія навчання та її елементи є змістовним і операціональним базисом для реалізації даної функції.

Рефлексивна функція полягає в розвитку професійної "Я" - концепції викладача, динамічної системи уявлень педагога про самого себе і свою професійну діяльність. Функція орієнтує педагога на самоаналіз, самооцінку способів і результатів діяльності, дидактичних складностей, проблем, ціннісних орієнтирів і світоглядних позицій, дозволяє викладачу фіксувати зміни в змісті й організації компонентів системи, виявляти перешкоди на шляху до цілі і визнати ефективні способи їх подолання.

Креативна функція проявляється в спрямуванні діяльності педагога на зміни, оновлення й удосконалення системи своєї роботи. Механізм реалізації функції передбачає ознайомлення викладача з різними варіантами освітньої діяльності, вибір технологій або їх елементів у відповідності до цільових установок педагога, їх порівняння з власною дидактичною системою, досліду перевірку оновленої системи та оцінку її ефективності.

Усі перераховані функції взаємозв'язані і забезпечують оптимальне розкриття дидактичної системи викладача фізичного виховання в процесуальному аспекті.

Висновки. У сучасних соціокультурних умовах України актуалізується проблема розроблення теоретичних і технологічних аспектів розвитку дидактичної системи педагога фізичного виховання, орієнтованого на збереження, зміцнення і формування здоров'я студентів.

Принцип ціннісного пріоритету здоров'я є методологічною підставою, яка забезпечує спрямованість компонентів дидактичної системи викладача фізичного виховання на досягнення мсти оздоровлення молоді.

Під орієнтованою на здоров'я дидактичною системою педагога фізичного виховання слід розуміти науково обґрунтовану і педагогічно обумовлену цілісність, яка визначає мету, завдання, способи і результати діяльності викладача, спрямовані на оздоровлення студентів.

Сукупність аксіологічної, гносеологічної, прогностичної, інструментальної, рефлексивної і креативної функцій забезпечує дійовість, цілісність і ефективність орієнтованої на здоров'я дидактичної системи педагога фізичної культури.

Література:

1. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы. – М.: Смысл, 1999. – 425 с.
2. Кундиев Ю.И., Нагорная А.М., Кальниш В.В. Структурный анализ формирования здоровья населения Украины в экологически неблагоприятных условиях // Журнал Академії медичних наук України. – 2003. – Т. 9. – № 1. – С. 93-104.
3. Меерсон Ф.З. Общий механизм адаптации и профилактики. – М.: Медицина, 1979. – 96 с.
4. Агаджанян Н., Руженков В., Руженков И. Цивилизация и здоровье. – Ставрополь: Кн. издательство, 1990. – 115 с.
5. Лeko Б. Теоретико-методологічні та психолого-валеологічні виміри процесу фізичного виховання у ВНЗ // Молода спортивна наука України: Зб. наук, праць. Вип. У 4-х т. – Львів: Українські технології, 2004. – Т. 3. – С. 198-206.
6. Дубогай А.Д. Управлять здоровьем смолоду. – К.: Молодь, 1985. – 112 с.
7. Ничкало Н.Г. Актуальне видання (рецензія на книгу: Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навч. посібник / За ред. П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. - Хмельницький: ІVІІ, 2001 - 330 с.) // Педагогіка та психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал. 2002. – № 1. – С. 254-260.
8. Артамонов В.Н., Мотышанская Р.С. Медико-биологические основы здорового образа жизни. Метод, разработка для студентов и слушателей ФПК ГЦОЛИФК. – М.: ГЦОЛИФК, 1992. – V с
9. Бальсевич В.К. Физическая культура для всех и каждого. – М.: ФиС, 1988. – 208 с.
10. Массовая физическая культура в вузе: Учебное пособие / Под ред. В.А. Маслякова, В. С. Матяжова. – М.: Высшая школа, 1991. – 240 с.
11. Лігоцький А.О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем. – К.: Техніка, 1987. – 340 с.
12. Ягупов В.В. Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
13. Лихачев Б. П. Педагогіка. Курс лекцій. – М.: Юрайт, 1999. – 464 с.
14. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія /С.О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька, Л.Є. Сігаєва, Я В. Цехмістер та ін. / За заг. ред. С.О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
15. Дьяченко В.К. Организационная структура учебного процесса и её развитие. – М.: Педагогика, 1989. – 160 с.

Аннотация

В работе дано теоретико-методологическое обоснование дидактической системы педагога физического воспитания в высшей школе, ориентированной на сохранение и укрепление здоровья студентов.

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Шмалей С. В.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ ВУЗІВ У ВІДПОВІДНОСТІ З БОЛОНСЬКОЮ УГОДОЮ	3
--	---

Бабкова–Пилипенко Н. П.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ОБРОБКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІАГНОСТИКИ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ	9
---	---

Безпалько О. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗМІСТОВНОГО ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ	16
--	----

Гришкова Р. О.

ІНШОМОВНА СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ СТУДЕНТІВ У СВІТЛІ ПРОГРАМИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ	25
--	----

Завалко К. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З ОПАНУВАННЯ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ МУЗИКИ ТЕХНОЛОГІЄЮ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА СКРИПЦІ	36
---	----

✓ *Картюк І. Ю.*

ОРІЄНТОВАНА НА ЦІННІСНИЙ ПРІОРИТЕТ ЗДОРОВ'Я ДИДАКТИЧНА СИСТЕМА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТА	43
--	----

Кравченко В. О.

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ІНТЕРНЕТУ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ У СІЧАСНИХ УМОВАХ	50
---	----

Любашенко О. В.

КОНЦЕПЦІЯ КЕРОВАНОГО ОВОЛОДІННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ЯК ОСНОВА ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ	56
--	----

Матвієнко О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	65
--	----